

A Hány család zalaegerszegi, Botfy utcai háza
(Göcseji Múzeum)

Béres Katalin Egy zalaegerszegi költőnő szociális missziója

HÁRY EMMA AZ 1930-AS, 40-ES ÉVEKBEN

Néhány évvel ezelőtt Czobor Mátyás hagyatékával együtt a Göcseji Múzeumba került az idős polgármesterről gondoskodó, bútorait, könyveit, iratait befogadó zalaegerszegi család, Hányék öröksége. Sok-sok fénykép, album, levél, iratok, emlékkönyvek. Többségük a család legismertebb tagjához, Hány Emmához kötődik, aki az 1930-as években Zalaegerszeg költőnőjeként vált közismertté, neve azonban mára kikopott az emlékezetből. Költészetének irodalmi értékelését Szemes Péter esztéta végezte el 2016-ban a Pannon Tükörben, *Felfénylő porszemek, vadvirágillat, távoli harangszó. (Emlékezés Hány Emma zalaegerszegi költőnőre)* című írásában. A múzeumba került anyag feldolgozása során azonban – meglepetésünkre – nemcsak a költőnő alakja, hanem egy másik - szociális missziót végző - Hány

Emma kép is kibontakozott, ami a történész számára is sok érdekességgel szolgált.¹

Háry Emma Etel 1916. február 10-én látta meg a napvilágot Zalaegerszegen, a Botfy utca 17-ben, egy szerény kétszobás, ám csodálatos kerttel rendelkező házban. Itt élte le egész életét. Apja, a budafai születésű, paraszti származású Háry Károly 1901-ben vette feleségül a zalapataikai Németh Máriát, Németh Gábor bognármester leányát. A házaspár Zalaegerszegen kezdte közös életét, mivel a férj ekkor rendőrként, majd később erdőhivatali tisztviselőként kereste kenyerét. A házaspárnak az évek során hét gyermeke született: Gyula, Endre, Ilona (6 kisgyermekként meghalt), majd Jolán, Piroska, aztán Emma következett, végül 1918-ban Márta.

Az apa korán meghalt, így a gyerekek nevelése az édesanyára maradt, aki a szegényes körülmények ellenére nagy szeretetben és erős vallásos szellemben nevelte őket. A család mindig számíthatott a falusi nagyszülőkk-

re és rokonokra, viszonzásul Háryék – szűkös körülményeik ellenére – szállást adtak a városban tanuló unokatestvéreknek, befogadták és nevelték a rokon gyerekeket. Ez az odaadó segítőszándék meghatározó élmény volt a fiatal Emma számára is.

A Háry lányok mindegyike a zalaegerszegi Állami Polgári Leányiskolában végezte tanulmányait: Emma 1926–30 között járt a Wlassics utcai intézménybe.

Az iskola évkönyveinek tanúsága szerint polgárista évei végére emelkedett a kitűnő tanulók közé, a megmaradt fényképek pedig azt bizonyítják, hogy a sportban is jeleskedett. Továbbtanulásról – anyagi helyzetük miatt – szó sem lehetett, korán kialakult tüdőbaja miatt munkát sem vállalhatott.

Az iskolás évek után hamarosan belépett a zalaegerszegi Leánykongregációba. A Mária kongregációk a katolikus egyház által támogatott hitbuzgalmi szervezetek voltak, amelyek azzal a céllal jöttek létre, hogy tagjaikat,

A Háry család 1930 körül. Hátról balról a harmadik Emma (Göcseji Múzeum)

¹ Az írás a „Zalaegerszeg nevezetes személyiségei a 19–20. században” című konferencián Zalaegerszegen, 2021. szeptember 15-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

A zalaegerszegi Állami Polgári Leányiskola tanulói Borbély Boriska tanárnővel 1930-ban. A hátsó sorban jobbról a harmadik Hány Emma (Göcseji Múzeum)

elsősorban az ifjúságot a valláserkölcsi alapon nyugvó nevelés, a hitélet erősítése és a Mária-tisztelet gyakorlása által hitében megerősítsék, szociális érzületét az úgynevezett apostolkodással fejlesszék. A középkori eredetű mozgalom a 20. század elején vett újabb lendületet Magyarországon, amikor a 19. század során bekövetkező elvilágiasodás ellensúlyozására az egyházban is megjelentek a modernizációs irányzatok. A kongregációk általában azonos korú, műveltségű, társadalmi helyzetű és érdeklődési körű embereket fogtak össze.

Zalaegerszegen Géfin Gyula, a gimnázium hittanára szervezte meg 1916-ban a városi elit asszonyait tömörítő Hölgykongregációt és az úrilányokat összefogó Leánykongregációt.

Ezek az egyesületek szociális és kulturális tevékenységet is végeztek, rendszeresen tartottak ünnepélyeket, teadélutánokat, műked-

velő előadásokat mutattak be. 1931-ben, egy ilyen színelőadás szereplőjeként tűnt fel Hány Emma neve először a sajtóban. A fiatal leány – még csak 15 éves – valószínűleg ekkor írta első verseit is; a legelső születéséről és annak tartalmáról így vallott *Az első vers* című költeményében (1934-ben):

„Valami dalolt mélyen bennem / titokzatos halk éneket,

és írtam, hogy szeretem e várost, / az erdőt, a hűvöset, a virágost,

a Zalát s a parti fűzeket...

Az első versem vallomás volt, / hogy nem vágyom túl e kis körön.”

Költeményeivel jelentkezett a kongregációnál, attól kezdve műsoros estjeiknek, vallási eseményeiknek állandó szereplője lett. Maga szavalta verseit, melyekkel „teljesen magával ragadta a hallgatóságot.” A siker arra ösztönöz-

te, hogy megmutassa költeményeit a Zalamegyei Újság szerkesztőségének. A lapban 1932. május 22-én adták közre első költeményét *Találkozás* címmel. Innentől rendszeresen jelentek meg versei Pehm József zalaegerszegi plébános helyi újságjában.

Költészete szempontjából a legtermékenyebb évei voltak ezek. Olyannyira, hogy 1934-ben, a Leánykongregáció kiadásában megjelenhetett első és hosszú évtizedekig egyetlen verseskötete, a *Fehér tüzek*, amelyhez Mikes János szombathelyi püspök írt ajánló sorokat. A *Korunk szava* című katolikus lap egészen pozitív kritikát közölt róla; a versek sikert és sok meghívást hoztak Emma számára.

Első fellépése Nagykanizsán, a Szent Ilona Leányklub rendezésében tartott műsoros esten volt, ahol a közönség lelkesen ünnepelte. Kanizsa után Budapest következett, többek között a Szociális Missziótársulat központi székházában lépett fel, majd Celldömölkön, Szombathelyen és Győrben is tartott szerzői esteket.

A költészet azonban minden sikere ellenére sem adta meg neki azt a hivatást, amiben kiteljesedhetett, s ahol mindig meglévő küldetéstudatát meg- és kiélhette volna.

Saját feladatára, az elesettekért, kiszolgálta-

tottakért, a falusi lányokért végzett szociális munkára is a Leánykongregáció keretein belül talált rá. Az 1930-as évek elején Galambos Miklós káplán – aki maga is elkötelezettje volt az egyházon belüli szociális mozgalmaknak – irányította a Leánykongregációt, amely 1933-ban csatlakozott a Szociális Missziótársulat égisze alatt működő Országos Missziós Ifjúsági mozgalomhoz, az OMI-hoz.

A Szociális Misszió a századelő katolikus nőmozgalmaiból 1906-ban létrejött magyar alapítású női szerzetesrend volt, amelyet Prohászka Ottokár útmutatása nyomán Farkas Edith alapított azért, hogy a korábbi jótékonykodó segítségnyújtás helyére profi módon működő, katolikus szellemű szociális hálózatot hozzon létre a mind nagyobb számú és nyomorban élő munkásság megsegítésére.

Zalaegerszegen világi – külső – szervezete működött a Társulatnak, amely 1917-ben, a még gimnáziumi hittanár Pehm József kezdeményezésére alakult, s aki mindvégig egyházi tanácsadója maradt. Az Országos Missziós Ifjúság pedig a Szociális Missziótársulat ifjúsági mozgalma volt, amit azzal a céllal hoztak létre, hogy „mélyen katolikus, öntudatosan magyar, női hivatásukat kiválóan betölteni tudó, szociális érzékkel rendelkező és szociális munká-

A Leánykongregáció az 1930-as évek második felében. Lelki vezetőjük Lipics József káplán. A fotón mind a négy Hány lány látható (Göcseji Múzeum)

Háry Emma
zalaegerszegi
költőnő
Budapesten,
az Erzsébet hídon,
1935-ben
(Göcseji Múzeum)

ra kész nőifjúságot” neveljenek az egyház és a haza szolgálatára.

A zalaegerszegi kongregációs lányok, köztük Háry Emma is, belevetették magukat a szociális munkába. Két területen is aktívan dolgoztak; megszervezték a kistestvér mozgalmat, s megkezdték a város környéki falvak lányainak egyesületekbe szervezését.

A kistestvér mozgalom keretében hátrányos helyzetű gyermekekkel foglalkoztak, olyanokkal, ahol az anya is dolgozni kényszerült. Az ezt a feladatot vállaló „nagytestvérek” mindenekelőtt a tanulásban segítettek a kicsiket, gondoskodtak ruházatukról, játszottak velük, és természetesen hitoktatásban is részesítették őket. A zalaegerszegi leánykongregáció 1935-ös beszámolójából kiderül, hogy az előző évben huszonkilenc „nagytestvér” harmincegy „kistestvért” gondozott. Mesedélutánokat rendeztek a gyerekeknek, októberben meleg felsőruhát osztottak nekik. Az öltözeteket az előző évben létrehozott „kistestvér” alapból maguk készítették. December 22-én karácsonyi ünnepélyt rendeztek gondozottjaiknak.

Háry Emma nagyon szerette ezt a feladatot, egész versorozatot szentelt a témának, amiért 1934-ben az Országos Missziós Ifjúság kongresszusán a kistestvérekért végzett munkaversenyben első díjat nyert.

Az OMI-lányok másik teendője a városkörnyéki települések leányainak megszervezése lett. Az Országos Missziós Ifjúság kapta feladatát, hogy a tízéves koruk után oktatásban nem részesülő, közösségbe sohasem szervezett, ugyanakkor tömegesen a városok felé vándorló falusi leányokat maga köré gyűjtse, egyesületekbe, lánykörökbe szervezze, szabadidőt teremtsen számukra, kulturálisan művelje, s az egyház erkölcsi normái alapján felkészítse őket leendő hivatásukra, a családi életre és az anyaságra. A mozgalom nagy sikert aratott Zalaegerszeg környékén is. A falusi lányok örömmel szakadtak ki a mindennapi munka monotoníájából, újdonságot jelentett számukra a közösségbe tartozás élménye. 1935-ben a zalaegerszegi Leánykongregáció már tíz faluban, többek között Besenyőben, Ságodban, Csácsbozsokon működtetett leánykört, és a városból rendszeresen kijáró lányok 480 falusi fiattal foglalkoztak. Háry Emma maga is több kör alapításában működött közre, 1936-ban neki jutott a feladat, hogy a szepetki leánykör vezetője legyen. Május elején ötvenhárom szepetki, pókafai és zalaistvándi leány tett fogadalmat, s avatták őket taggá az Árpádházi Boldog Margit védnöksége alatt álló egyletbe. Ettől kezdve Háry Emma – a néhány hetes nyári szünetet leszámítva – kéthetente járt ki vonattal Szepetkre, az iskolába, hogy tervszerűen foglalkozzon a lányokkal. Lelkigyakorlatokat, ismeretterjesztő előadásokat, kirándulásokat szervezett nekik, tanácsokat adott hétköznapi problémáikban, segített elintézni ügyes-bajos dolgaikat. Írásaiban, leveleiben csak „lányaim”-ként emlegette őket. Egyszemélyes intézmény lett a faluban: Emma kisasszony majd elintézi! – szokták mondani a problémás ügyekre. Az 1940-es évek elején különösen élénk volt a szepetki leányközösség élete, Emma sokféle programot szervezett nekik, amelyekről hangulatos írásokban maga számolt be a Zalamegyei Ujság hasábjain.

1941 őszén felvették a kapcsolatot az 1938-ban visszacsatolt felvidéki Debrőd leánygye-
sületével, hogy megismerjék életüket, gond-
jaikat, s a szepetki lányok levelezőpartnerei
legyenek. 1942 májusában vendégül látták a
zalaegerszegi cselédleányokat összefogó Szent
Zita Egylet tagjait, akikkel a közös mise után
együtt kirándulnak a kemendi hegyre, meg-
nézni a Szent Kristóf kápolnát és utána a

A zalaegerszegi „nagytestvérek” ruhákat és játékokat készítenek „kistestvéreiknek”. Hány Emma kezében az OMI folyóirata, az *Élet és Öröm*, 1934 körül (Göcseji Múzeum)

kemendi vár maradványait. Az év őszén a szepetki Mária-lányok (nem hivatalosan így nevezték őket) újabb vendégeket fogadtak: a bakonyjákói sváb leányokat, akik kétnapos kirándulásra érkeztek a Zala menti faluba.

A közös mise után felgyalogoltak a kemendi kápolnához, este pedig a jákói leányok mutatták be dalaikat, táncaikat a környék népének. A viszontlátogatásra 1943 júniusában került sor; ekkor a szepetkiek vettek részt a jákói búcsún, énekeltek, táncoltak a sváb atyafiaknak.

Az 1945-ös esztendő s az utána következő évek eseményeiről Hány Emma kéziratos magánnaplójából nyerhetünk információkat. (A naplót, amit 1945. augusztus 22. és 1948. január 12. között vezetett, Vikár Tibor vásárolta meg az egerszegi bolhapiacon. Ezúton is köszönöm neki, hogy a tulajdonában lévő kézirat digitalizált állományát a rendelkezésemre bocsátotta!)

Emma bejegyzéseiből kiderül, hogy azelőtt is vezetett naplót, korábbi füzetét azonban maga égette el a szovjet csapatok városba érkezése előtt. A megszállás rémes napjait családi körben, testvéreivel együtt, egy Rimaszombatból menekült rendőr védnöksége alatt élte át. A megszállást követő általános letargia

Hány Emmát nem érintette. Újra feltámadt benne a kötelességtudat, a szociális lelkiismeret. Járt a Botfy utca szegényeit, s amiben tudott, segített nekik. 1945 őszén befogadó családokat keresett a nyomorgó fővárosból és környékéről Zalaegerszegre menekített gyermekek számára. Nem volt könnyű dolga, mert itt is szükségét szenvedtek az emberek. A Hány lányok azonban magukhoz vettek egy budatényi tizenhárom éves kislányt, akit hónapokon keresztül gondoztak, iskolába járattak.

Naplója tanúsága szerint ebben az időben sokat foglalkoztatta az apácává válás gondolata. *„Apáca lehetek fátyol nélkül is, magányban élhetek zárda nélkül is, és Istené lehetek, szentté lehetek itt kinn az élet sodrásában is”* – döntötte el végül.

1945-ben mindössze két verset írt; közülük az *Aczél Bözsi pünkösdirózsája* című egyike a legszebb verseinek, s a háború romjai felett az örök élni akarást fogalmazza meg.

Néhány költeményét elküldte az akkor egyetlenként működő katolikus lapnak, az *Új Embernek*. 1946 februárjában kapott választ, hogy az egyiket közölni fogják. Ettől kezdve – végig a szocializmus évtizedeiben – rendszeresen jelentek meg versei az újságban. 1945 szeptemberében 15 hónapnyi szünetet köve-

A szepetki Leányegylet az 1930-as évek végén. Bal oldalon áll Hány Emma és Aczél Bözsi, az egylet helyi vezetője (Göcseji Múzeum)

tően visszatért Pókaszepetkre; ott is igyekezett vigaszt nyújtani, s újra életet lehelni a leánykörbe, miközben érezte a közelgő nehéz időket. „A levegő tele van feszültséggel, nyugtalansággal. A helyzetünk [...] szinte kétségbeejtő. Minden jel arra enged következtetni, hogy a legnehezebb idők még ezután jönnek reánk” – írta 1946. február 10-i naplóbejegyzésében. A szepetki lányok sikere – 1946-ban elnyerték az OMI vándorzászlaját – arra ösztönözte Hány Emmát, hogy a fiatal férfiak számára megszervezze a KALOT-ot is. Az ötletet támogatta a plébános, a fiatalok is szívesen csatlakoztak a mozgalomhoz, de a tanító már jelezte az alapítás körüli gondokat: „szívem, lelkem a Kalot-ügyé, de három gyermekem van és bizonytalan időket élünk. A Kalot erősen reakciós hírből áll. Nem internáltathatom magamat...”. Így az egyesület végül nem jöhetett létre.

Emma körül egyre fogyott a mozgástér, de 1948. január 11-én a közreműködésével Kemendolláron is megalakult a Boldogasszonyról nevezett missziós Leányegyesület.

„A gyűlés után felmentünk a várdombra – írta naplója utolsó bejegyzésében. – S ott a szepetki Horváth Pirinek kitűnő ötlete támadt: a két

egyesület állítson egy nagy keresztet a kemendi Várhegy ormára, a Boldogasszony év emlékére.” A kereszt elkészült, s a diktatúra éveiben sem bontották le. 2013-ra korhadt el végleg, helyére azonban 2017 szeptemberében újat állítottak.

Az 1949. évi kommunista hatalomátvétel után Hány Emma élete teljesen beszűkült. Betegsége miatt nem dolgozhatott, nővérei tartották el idős édesanyjukkal együtt. De nem maradt tétlen: templomi szolgálatot látott el, eljárt az egyházközség időseihez, betegeihez, időnként kijárt a szepetki lányokhoz is, de már csak magánemberként. A költőnőt elfelejtette a város.

Ezt azonban mégsem keserűen és csalódottan élte meg, istenhitébe kapaszkodva megőrizte régi derűjét. Botfy utcai kertjük csodás virágai, madarai, házuk macskái, Zalaegerszeg és környéke szépségei, a temető nyugalma, a természet szeretete, Istenbe vetett mélységes bizodalma átsegítették a legnehezebb időszakon is; harmóniában élte életét.

Megérte a rendszerváltást és azt is, hogy Hules Béla, a zalabéri származású író, költő és filozófus újra felfedezze verseit. Először 1997-ben, az *Egerszegi Múzsza* című kötetben jelent

meg néhány költeménye. Hules Béla így emlékezett rá: „Mikor meglátogattuk, tündéri jelenés volt, galambősz fejével, pasztellszínű ruhájában, háta mögött a madarakkal teli őskerttel. Eleven volt, szavai visszavarázstolták a hajdani Egerszeget, történeteket mesélt, szívderítő anekdotákat idézett fel Pehm József prelátról, a későbbi Mindszenty bíborosról.”

Azt már nem érte meg, hogy „mezeivirág illatú” verseiből összeállított *Testvéreim a margaréták* című kötetét kézbe vegye; 1998. augusztus 5-én kapott választ arra a mindenki számára gyötrő kérdésre, amit egyik versében tett fel: „Vajon hogyan és hol válik valóra, az a rettegett és mégis várt óra, /mikor azt mondják rólam: már nem él...”

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Egerszegi Múza. (Vadamosi füzetek.) (Szerk. Kiss Gábor) Zalaegerszeg, 1997.

Élet és Öröm (az Országos Missziós Ifjúság lapja) – szórványszámok a Göcseji Múzeum történeti gyűjteményében: TOD_2015.4.9.

Háry Emma naplója (1945–1948). (Vikár Tibor tulajdonában)

Háry Emma: Fehér tüzek. Zalaegerszeg, 1934.

Háry Emma: Testvéreim a margaréták. (Vadamosi füzetek.) Zalaegerszeg, 2000.

A Zalaegerszegi M. Kir. Állami Polgári Leányiskola értesítője az 1927–28. iskolai évről. Zalaegerszeg, 1928.

A Zalaegerszegi M. Kir. Állami Polgári Leányiskola értesítője az 1929–30. iskolai évről. Zalaegerszeg, 1930.

Zalamegyei Ujság(https://library.hungaricana.hu/hu/collection/helyi_lapok_zala_megye_ZalamegyeiUjsag/)

IRODALOM

Hules Béla: Madárszó egy régi kertből. (Háry Emma versei elé.) In: Háry Emma: Testvéreim a margaréták. (Vadamosi füzetek.) Zalaegerszeg, 2000. 5. p.

Szemes Péter: Felfénylő porszemek, vadvirágillat, távoli harangszó. (Emlékezés Háry Emma zalaegerszegi költőnőre.) In: Pannon Tükör 2016. 2. sz. 45–48. p.

A Háry család a kitelepített Czobor Mátyás nyugalmazott polgármesterrel az 1950-es években (Göcseji Múzeum)

